

LİSE ÖĞRENCİLERİ İÇİN MESLEK SEÇİMİNE İLİŞKİN AKILCI OLMAYAN İNANÇLAR ÖLÇEĞİ'NİN GELİŞTİRİLMESİ

Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği

Ayşe Yılmaz Erdem*, Filiz Bilge**

ÖZET

Bu araştırmada lise öğrencilerine yönelik olarak Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği (MSAOİÖ) geliştirilmiş, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Araştırmada 180 (98 kız, 82 erkek), 1460 (704 kız, 756 erkek) ve 315 öğrenci (140 kız, 175 erkek) olmak üzere üç grupta çalışılmıştır. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi çalışmaları sonucunda MSAOIÖ 33 madde ve beş faktörden (mükemmeliyetçilik, dışsal kontrol, yanlış çıkarımlar, genellemeler, özsaygı) oluşmuştur. Beşli Likert tipi olan araca ait alt ölçeklerin Cronbach alfa katsayıları sırasıyla .67, .62, .60, .61, .50'dir. Testin tekrarı katsayıları ise .62, .70, .71, .70, .55'dir. Mükemmeliyetçilik faktörü dışındaki diğer faktörlerin birbirleri ve toplam puan ile olumlu ve anlamlı ilişki içinde olduğu görülmüştür. Mükemmeliyetçilik faktörü ise yanlış çıkarımlar (.17, $p<.01$) ve toplam puanla (.439, $p<.01$) anlamlı ve olumlu bir ilişki göstermiştir. Alt ölçekler ile akılcı olmayan inançlar, denetim odağı, benlik saygısı arasında olumlu ve anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bulgular tartışılarak bazı önerilerde bulunulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Akılcı olmayan inançlar, lise öğrencileri, Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi, Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği.

ABSTRACT

This study aimed at developing the Scale for Irrational Beliefs in Career Choices of High School Students (SIBCC-HS) and testing its psychometric properties. Three samples of participants were utilized: 190 (98 F, 82 M); 1460 (704 F, 756 M); and 315 (140 F, 175 M). Results of exploratory and confirmatory factor analyses resulted in 33 items and 5 factors (perfectionism, external locus of control, faulty inference, overgeneralization and self-esteem). The scale was a 5-point Likert-type measure which had Cronbach alpha coefficients of .67, .62, .60, .61 and .50 for subscales respectively. Test-retest reliability coefficients for subscales were .62, .70, .71, .70 and .55. Total score and all the factors, except perfectionism, had significant positive relationships with one another. Perfectionism had significant positive relationships with faulty inferences (.17, $p<.01$)

* Uzman Psikolojik Danışman, Malatya, ayseyilmazerdem@gmail.com

** Doç. Dr., HÜ Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, fbilge@hacettepe.edu.tr

and the total score (.439, $p < .01$). Subscales and; irrational beliefs, locus of control, and self-esteem also had significant positive relationships. Results and recommendations for future were discussed.

KEY WORDS: Irrational beliefs, high school students, Rational Emotive Behavioral Therapy, Scale for Irrational Beliefs in Career Choices.

İnsan yaşamı boyunca bir takım gelişim evrelerinden geçer. Mesleki gelişim de okul öncesi dönemden başlayıp yaşamın sonuna kadar devam etmektedir. Meslek seçimi, mesleki gelişim sürecinin araştırma evresinde gerçekleştirilmesi beklenen bir gelişim görevidir. Kuzgun'a (2000) göre meslek seçimi, bir kimsenin kendisine açık olan meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip kendi ihtiyaçları ve beklentileri açısından istenilen yönleri çok, istenilmeyen yönleri az olan birine yönelmeye karar vermesidir. Super ve Overstreet (1960) 14-24 yaş aralığına denk gelen bu gelişim basamağını "meslek tercihi belirleme" olarak adlandırmışlardır (Akt., Kuzgun, 2000). Oysa ülkemizde öğrencilerimiz Super ve Overstreet'in "meslek tercihlerini billurlaştırma" olarak saptadıkları 14-18 yaşları arasında mesleklerini belirlemek ve bu doğrultuda bir lise veya bölüm seçmek durumunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla sekizinci sınıfın sonunda ve lise döneminde yaşamlarının çok önemli kararlarından biri olan meslek seçimi ile karşı karşıya kalan gençler oldukça zorlanmaktadırlar.

Öğrenciler diğer problem durumlarında olduğu gibi meslek seçimi konusunda da bilişsel bir değerlendirme sürecinden geçerler. Bu süreçte eylemlerine bir ya da birkaç düşünceyi dayanak noktası olarak alan öğrenciler yaşamlarına böylece yön çizmiş olurlar. Ancak Ivey, Ivey ve Morgan'ın (1997) da belirttiği gibi dünya akılcı olmayan fikir ve düşüncelerle doludur. Üstelik insanların akılcı olmayan bilişler yaratma, sağlıksız duygular geliştirme ve işlevsel olmayan davranışlar ortaya koyma eğilimleri de söz konusudur (Ellis, 1993).

Bilişsel Davranışçı Yaklaşım içinde yer alan ve Beck tarafından geliştirilen Bilişsel Terapide bilişsel çarpıtmalar (cognitive distortions) ve işlevsel olmayan düşünceler (dysfunctional thoughts) temel kavramlardır. Aynı yaklaşıma dayalı ve Ellis (1962) tarafından geliştirilen Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi'de (ADDT) ise akılcı olmayan inançlar (irrational beliefs) kullanılmaktadır.

Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar bir kişinin mesleki amaçları doğrultusunda ilerlemesi için gerekli görevleri başarmasını zorlaştıran; hatta imkansızlaştıran duygu ve davranışlara yol açan düşüncelerdir (Corbishley ve Yost, 1989). Alanyazında bunlardan yanlış kavramlaşmalar [misconceptions] (Thompson, 1976), kendine zarar verici davranışlar [self-defeating behaviors] (Hornak ve Gillingham, 1980), kariyer gelişimi mitleri [career development myths] (Lewis ve Gilhausen, 1981), kariyer mitleri [career myths] (Dorn ve Welch, 1985; Herring, 1990; Stead ve Watson, 1993), kendine ilişkin inançlar [self-beliefs] (Borders ve Archadel, 1987), uyumlu ol-

mayan inançlar [maladaptive beliefs] (Mitchell ve Krumboltz, 1987), akılcı olmayan beklentiler [irrational expectations] (Liptak, 1989; Nevo, 1987), işlevsel olmayan bilişler [dysfunctional cognitions] (Corbishley ve Yost, 1989), kariyer inançları [career beliefs] (Krumboltz, 1992), işlevsel olmayan kariyer inançları [dysfunctional career beliefs] (Elliott, 1995), yanlış özyeterlilik inançları [faulty self-efficacy beliefs] (Brown ve Lent, 1996), işlevsel olmayan kariyer düşünceleri [dysfunctional career thoughts] (Sampson, Peterson, Lenz, ve Reardon, 1998) olarak söz edilmektedir. Bu araştırmada ise kullanım sıklığı nedeniyle akılcı olmayan inançlar (irrational beliefs) kavramı tercih edilmiştir.

Sampson ve arkadaşlarına (1998) göre akılcı olmayan inançlar öğrencilerin kendileri ve iş dünyası hakkındaki algılarını etkilemekte; mesleki bir karar vermeye ilişkin olumsuz duygularını harekete geçirmekte; mesleki amaçları doğrultusundaki eylemlerini engellemektedir (Akt., Roll ve Arthur, 2002). Ayrıca bu inançlar meslek seçimi sürecindeki sorumluluğu da olumsuz etkileyebilmektedir. Örneğin, öğrenciler zamanın onlar için en iyi mesleği göstereceğine inandıklarında, meslek seçiminde kendilerini daha az sorumlu hissedebilmekte; seçimlerinden daha az emin olabilmektedirler. Bununla birlikte, kadınların ve erkeklerin sadece geleneksel mesleklere yönelmeleri gerektiğine inanarak meslek seçimlerini zamanından önce yapabilmektedirler (Betz, 1994). Stead ve Watson'a (1993) göre, bu inançlar temelini yanlış bilgi ve sayıltılardan almakta ve etkili bir meslek kararı vermeyi engellemektedir. Bu yüzden, akılcı

olmayan inançlar konusundaki farkındalığın artırılması öğrencilerin ilgi, yetenek ve değerlerini bilmek kadar önemlidir. Öyle ki, öğrenciler, akılcı olmayan inançlarının farkına varmadıkları takdirde, ilgi, yetenek ve değerlerini bilmenin çok az faydası olmakta (Lewis ve Gilhausen, 1981), öğrenciler erişilmez amaçlara ulaşmaya çalışarak sonuçta başarısızlık ve hayal kırıklığı yaşamaktadırlar (Lent, Hackett ve Brown, 2000; Roll ve Arthur, 2002).

Yukarıda da söz edildiği gibi ülkemizde sekizinci sınıfta sınavla Meslek, Anadolu, Fen liseleri ya da Süper liselere giden öğrenciler dokuzuncu sınıfta alan seçmekte ve on birinci sınıfta ise üniversite sınavına girmektedir. Üniversiteye giriş sınavında alınan puana bağlı olarak da programlara yerleşilmekte ya da açıkta kalınmaktadır. Orta-öğretimde yapılan bu seçimler, öğrencinin yaşamını genişletebilmekte ya da sınırlayabilmektedir. Bu nedenle öğrencilerin sağlıklı seçimler yapabilmesini engelleyecek inançların belirlenmesi, bunlarla ilgili farkındalık düzeyinin yükseltilmesi ve akılcı olan inançların kazandırılması önemlidir.

Alanyazın incelendiğinde bu inançları ölçmek üzere birçok aracın geliştirildiği görülmüştür. Walsh, Thompson ve Kapes'e (1997) göre meslekle ilgili inançların değerlendirilmesinde bu araçlar giderek artan bir öneme sahiptirler. Bunlara örnek olarak Mesleki Tutumlar Ölçeği (The Survey of Career Attitudes) (Dorn ve Welch, 1985), Mesleki Mitler Ölçeği (Career Myths Scale) (Stead ve Watson, 1993), Mesleki İnançlar Envanteri (Career Beliefs Inventory) (Krumboltz, 1994) ve Mesleki

Düşünceler Envanteri (Career Thoughts Inventory) (Sampson, Peterson, Lenz ve Reardon, 1998) verilebilir.

Türkiye’de akılcı olmayan inançlar ve bilişsel çarpıtmalar konusunda kullanılan ölçekler açısından durum incelendiğinde şu bilgilere ulaşılabilmektedir. Bilişsel terapide depresyonla ilgili otomatik düşüncelerin ve fonksiyonel olmayan tutumların ortaya çıkış sıklığını ölçmek üzere kullanılan Otomatik Düşünceler Ölçeği ve Fonksiyonel Olmayan Düşünceler Ölçeği Türkçe’ye uyarlanmıştır (Aydın ve Aydın, 1990; Şahin ve Şahin, 1992a; Şahin ve Şahin, 1992b). Bir diğer ölçek üniversite öğrencileri üzerinde Türküm (2003) tarafından geliştirilen Genel Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği’dir. Bu ölçekle ilgili olarak lise öğrencileri (Türküm, Balkaya ve Karaca, 2005) ve yetişkinler düzeyinde de (Bilge ve Arslan, 2001) çalışılmıştır. Jones’un 1969 yılında geliştirdiği Akılcı Olmayan İnançlar Envanteri’ni (Irrational Beliefs Test) Yurtal (2001) uyarlamıştır. Çivitci (2006) ergenler için Mantıkdışı İnançlar Ölçeği’ni geliştirmiştir. Ayrıca Hamamcı (2002) ve Hamamcı ve Büyüköztürk’ün (2004) kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve temel inançları; Kalkan (2006) karşı cinsle ilişkilere yönelik inançları ölçen araçları geliştirmişlerdir.

Yukarıda görüldüğü gibi gerek genel gerekse ilişkilere yönelik akılcı olmayan inançları ölçen araçlar bulunmakla birlikte meslek seçimi konusundaki ölçek çalışmaları oldukça sınırlıdır. Çakır (2003) tarafından geliştirilen Mesleki Karar Envanteri’nin akılcı olmayan inançları ölçen dört madde-

lik alt boyutu bulunmaktadır. Doğan (2005) ise lise öğrencilerinin üniversite sınavına ve eğitime ilişkin yanlış inançlarını değerlendiren bir ölçme aracı geliştirmiştir. Hamamcı ve Esen Çoban’ın (2007) lise öğrencileri ile yaptıkları araştırmada mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlığın genel akılcı olmayan inançlardan çok, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarla ilişkili olduğu bulunmuş ve bu inançları ölçecek bir envanterin geliştirilmesi önerilmiştir.

Bu araştırmada yukarıda sözü edilen gereksinim dikkate alınarak gerek meslek seçimi sürecinin farklılığı gerekse kültürel farklılıklardan yola çıkılmış ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar konusunda bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ölçeğe ilişkin geçerlilik ve güvenilirlik katsayılarının anlamlı sonuçlar vermesi durumunda alandaki boşluğu dolduracağı ve programların etkililiğinin araştırılmasında bir araç olarak kullanılabileceği umut edilmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Grupları

Tezbaşaran’ın (1997) önerdiği gibi bu araştırmada lise öğrencilerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç örüntüleri hakkında ipucu elde edebilmek amacıyla 180 lise öğrencisine (98 kız, 82 erkek) 2004-2005 bahar döneminde kompozisyon yazdırılmıştır. İkinci aşamada Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği’nin deneme formuna ilişkin olarak uzman görüşü alındıktan sonra, ölçek 57 madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Üçüncü aşamada deneme formu

faktör analizi yapmak üzere ikinci araştırma grubuna uygulanmıştır. Bu grubu 2005-2006 güz döneminde rastlantısal olarak seçilmiş yedi farklı türdeki lisenin (Samsun il merkezindeki Cumhuriyet Lisesi-47 kişi, Samsun Gazi Lisesi-207 kişi, Samsun Fen Lisesi-257 kişi, Samsun Anadolu Lisesi-248 kişi, İmam Hatip Lisesi-142 kişi, Kız Meslek Lisesi-83 kişi, Endüstri Meslek Lisesi-217 kişi, 19 Mayıs Yabancı Dil Ağırlıklı-YDA Lisesi-109 kişi, Cumhuriyet YDA-67 kişi ve Samsun Gazi YDA Lisesi-83 kişi) dokuzuncu, onuncu ve on birinci sınıflarına devam eden toplam 1460 öğrenci (704 kız, 756 erkek) oluşturmuştur. Analizler sonucunda son halini alan ölçek farklı türdeki liselerde okuyan 315 öğrenciye (140 kız, 175 erkek) uygulanarak model yeniden sınanmış ayrıca güvenilirlik ve birleşen-ayır eden geçerlik çalışmaları yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği (MSAOİÖ)'nin Geliştirilmesi: Ölçek, ADDT dayanak alınarak ve öğrenci görüşleri ile daha önce geliştirilmiş ölçeklerden bu kuramın ışığı altında yararlanılarak faktör analitik yöntemle (doğrulayıcı faktör analizi) geliştirilmiştir. Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inanç örüntülerini maddelere dönüştürme sürecinin ilk aşamasında 180 lise öğrencisinden (birinci araştırma grubu) meslek seçimi konusundaki düşüncelerini yazmaları istenmiştir. Öğrencilerden toplanan verilere içerik analizi yapılmış ve lise öğrencilerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançla-

rı ile ilgili temalar oluşturulmuştur. Daha sonra lise öğrencilerinin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları beş temel faktör altında toplanmıştır. Bunun arkasından bu faktörleri ölçmeyi hedefleyen maddelerin yazılmasına geçilmiştir.

MSAOİÖ'nün kuramsal dayanağını oluşturan ADDT, davranışlarımız ile sahip olduğumuz inançlar, duygular ve bunların sonuçları arasındaki etkileşim üzerine odaklanmış bir yaklaşımdır. ADDT'ye göre duygusal problemlerin özü insanların kendileri, başkaları ve etraflarındaki dünya hakkında sahip oldukları bir grup akılcı olmayan inançtır (Watson, 1999). Bu kuram çerçevesinde Ellis (1962) tarafından insanlardaki duygusal problemlerin kaynağı olarak görülen, bireylerin mutlu olmasını engelleyen akılcı olmayan 11 inanç sıralanmıştır. Ellis'in akılcı olmayan 11 inancı dikkatlice incelendiğinde bu inançlardan akılcı ve görgül olmayan belirli düşünme yöntemlerinin (keyfi çıkarım, aşırı genelleme, talepkarlık, kutuplaşmış düşünce vb.) olduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, sıralanan 11 inanca bakıldığında bunlardan ikisinin doğrudan akılcı olmayan mesleki inançlar kapsamında düşünülebileceği görülmüştür. Söz konusu iki inanç; "Kişinin değerli olabilmesi giriştiği her işte yetenekli, yeterli ve başarılı olmasına bağlıdır." inancı ile "Her problem için mükemmel bir çözüm vardır. Bu mükemmel çözümün bulunmaması korkunç bir durumdur." inancıdır. Lise öğrencilerinin meslek seçimi sürecindeki mükemmeliyetçiliklerini ve özsaygılarını ölçmeyi hedefleyen akılcı olmayan inanç ifadeleri bu iki inanç temel alınarak yazıl-

mıştır. MSAOIÖ'nün ikinci, üçüncü ve dördüncü faktörlerini oluşturan ifadelerin yazılması sırasında ise öğrenci görüşlerinden yararlanılarak ADDT kapsamında oluşturulan temalardan ve akılcı olmayan düşünme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu süreçte yurt içinde ve yurt dışında geliştirilmiş olan benzer ölçeklerden de yararlanılmış ve daha önceden belirlenmiş olan beş faktörü ölçmeyi hedefleyen 117 madde yazılmıştır. MSAOIÖ'deki tüm maddeler akılcı olmayan inanç içeren düz ifadeler biçiminde yazılmıştır. Ölçek, bireyin kendisi hakkında bilgi vermesi esasına dayanan Likert tipi bir ölçek (Tezbaşaran 1997) olarak tasarlanmıştır. Cevap seçenekleri ise "Tamamen Katılıyorum" (5 puan), "Katılıyorum" (4 puan), "Kararsızım" (3 puan), "Katılmıyorum" (2 puan), "Kesinlikle Katılmıyorum" (1 puan) olmak üzere beşli dereceleme şeklinde düzenlenmiştir. Yanıtlama biçimi belirlenen ve maddeleri yazılan MSAOIÖ bir sonraki aşamada maddelerinin yeterliliği açısından değerlendirilmiştir.

Öner'e (1997) göre maddelerin yeterliliğinin değerlendirilmesi öznel ve nesnel olarak yapılmaktadır. Bu açıklamadan hareketle, öznel ve nesnel olmak üzere iki farklı yolla ölçeğin madde yeterliliği incelenmiştir. Bu kapsamda ilk olarak ölçek maddeleri uzman kişilere verilerek "İfadeler açık ve anlaşılır mı?" "Konusuna uygun mu" "Ölçülmek istenilen davranışa uygun mu?" vb. sorulara yanıtlar aranmıştır. Başka bir anlatımla, maddelerin yeterliliği için uzman kanısına başvurulmuştur. Bu nedenle hazırlanan madde havuzu öncelikle Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Da-

nışma ve Rehberlik Bilim Dalı'nda görev yapan iki öğretim elemanı ile birlikte gözden geçirilmiştir. Geçerli bulunmayan, içerik bakımından birbirine yakın olan ve ifade bakımından sıkıntılı bulunan maddeler saptanmış ve havuz 63 madde olarak yeniden düzenlenmiştir. Bu düzeltmenin arkasından MSAOIÖ Anadolu Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında görevli olan dört öğretim elemanının görüşüne sunulmuştur.

Uzman görüşleri dikkate alınarak değişiklikler yapılmış, gerekli görülen maddeler ölçekten çıkarılmış ve kalan maddelerle ölçeğin 57 maddelik ön uygulama formu oluşturulmuştur. Form 704'ü kız, 756'sı erkek olmak üzere toplam 1460 lise öğrencisine uygulanmıştır.

Aşağıda ölçeğin örnek maddelerine yer verilmiştir.

"Bir meslekten hoşlanıyorsam o mesleği mutlaka iyi yaparım."

"Bir kişinin saygınlığını sadece mesleki statüsü belirler."

"Ne kadar değerli olduğumu göstermek için, girilmesi en zor bir mesleği ya da alanı seçmeliyim."

"Sececeğim meslek, arkadaşlarım tarafından bana yakıştırılmalıdır."

"Ne kadar uğraşsam da, doğru mesleği seçmeyeceğim."

Nowicki-Strickland Denetim Odağı Ölçeği (NSDOÖ): Denetim Odağı Ölçeği, Nowicki ve Strickland tarafından 1973'te yayınlanmıştır. Bireyin içsel ve dışsal denetimiyle ilgili genellenmiş beklentisini ölçmektedir. Kırk maddesi olan envanter "evet" ve "hayır" olarak yanıtlanmaktadır. Ölçekten alınan puan yükseldikçe dışsal denetimlilik artmakta, düşük puanlar ise içsel denetimliliği göstermektedir (Sahranç, 2000). Yeşilyaprak (1988) ise lise öğrencileriyle yaptığı araştırmasında NSDOÖ'nün güvenilirliğini testin tekrarı yöntemiyle .87, KR 21 formülü ile .71 olarak bulmuştur. Ölçeğin güvenilirlik katsayısını Yeşilyaprak (1988) gibi Sahranç (2000) da lise örneklemini üzerinde araştırmıştır. Bu çalışmada 156 kişilik lise öğrencilerinden elde edilen iç tutarlılık katsayısı .64'tür. Öngen'in (2003) çalışmasında ölçek 7. ve 10. sınıfa devam eden 337 ergene uygulanmıştır. NSDOÖ'ye ait 5 boyut bulunmuş ve bu boyutların iç tutarlılık katsayılarının .74, .59, .61, .62, .47 şeklinde sıralandığı belirtilmiştir. Öngen'in (2003) ölçeğin toplam puanı için bulunduğu iç tutarlılık katsayısı ise .72'dir. Yeşilyaprak (1988) benzer ölçekler geçerliği için NSDOÖ'nün Kişisel Yönelim Envanteri'nin 'Benlik Saygısı' ve 'Desteği İçten Alma' alt ölçekleri ile ilişkisini incelemiş ve dışsal denetimliliği gösteren ters yönde bir ilişki (sırasıyla -.58 ve -.40) bulmuştur.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ): Rosenberg tarafından 1965 yılında geliştirilen ölçek 63 maddeden ve 12 alt ölçekten oluşmaktadır. Ergenlerin kendilerini değerlendirmelerini belirlemek amacıyla geliştirilen RBSÖ Likert tipinde-

dir. Maddelerin cevaplanması dört seçenek arasından yapılmaktadır (Akt., Suner-İkiz, 2000). RBSÖ'nün alt ölçekleri birbirlerinden bağımsız olarak kullanılabilir. Böylece araştırma problemleri ve hipotezleri kapsamında ele alınan özsaygı bağımsız değişkeni, RBSÖ'nün 10 maddeden oluşan Benlik Saygısı (BS) Alt Ölçeği puanlarının diğer alt ölçeklerden bağımsız bir şekilde istatistiksel analize tabi tutulmasıyla ölçülebilmektedir (Çörüş, 2001). Bu araştırma kapsamında, 'Benlik Saygısı' Alt Ölçeği kullanılmıştır. Bu alt ölçeğin ülkemizdeki geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ilk olarak Çuhadaroglu (1986) tarafından yapılmıştır. Dokuzuncu, onuncu ve on birinci sınıf öğrencileri ile yürütülen bu çalışmada ölçeğin güvenilirliği testin tekrarı yöntemi ile .70 olarak bulunmuştur. Tuğrul (1994) ise babası alkolik olan ve olmayan 18-24 yaşlarındaki 140 gençle yaptığı çalışmasında Benlik Saygısı Alt Ölçeği için Cronbach Alfa değerini .76 olarak bulmuştur (Akt., Seyhan-Maşrabacı, 1994). Çuhadaroglu (1986) tarafından Benlik Saygısı Ölçeğinin geçerliği kapsamında psikiyatrik görüşmeler ile RBSÖ'den elde edilen sonuçlar arasındaki uygunluğa bakılmıştır. Sonuçta .71'lik bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca dayanılarak RBSÖ'nün belli grupları ayırıştırıcı bir özelliğinin olduğu ve bu nedenle de yapı geçerliğine sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca RBSÖ'nün SCL 90-R ile arasındaki benzer ölçekler geçerliğine ilişkin korelasyon katsayılarının .46 ile .89 arasında değiştiği görülmüştür. Ayrıca, Çankaya (1997) ölçüt geçerliği yöntemini kullanarak 144 lise öğrencisi üzerinde Benlik

Tasarımı Envanteri ile RBSÖ arasındaki ilişkiye bakmış ve iki ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur ($r = .26$, $p < .001$; kızlar için $r = .24$, $p < .05$ ve erkekler için $r = .26$, $p < .05$).

Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği-Ergen Formu (AOİÖ-E): Ölçek daha önce üniversite öğrencileri için geliştirilmiş olup (Türküm, 2003) daha sonra liseli ergenlere uyarlanmıştır. Uyarlama sonucunda 28 madde olan ölçek, Türküm, Balkaya ve Karaca (2005) tarafından yeniden gözden geçirilmiş ve yapılan analizlerden sonra 16 maddeye indirilmiştir. AOİÖ-E’de beşli derecelmeye göre işaretleme yapılmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 16 ile 80 arasında değişmektedir. Puanların yüksekliği akılcı olmayan inanç eğiliminin yüksekliğine işaret etmektedir. Lise öğrencileri örneğinde ($n=446$) ölçeğin iç tutarlılık katsayısı $.70$, iki yarı-test korelasyon katsayısı ise $.69$ ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Hesaplanan madde-toplam korelasyon katsayılarının ise $.20$ ile $.41$ arasında değiştiği belirtilmiştir. AOİÖ-E’nin faktör analizi sonucunda ölçekte 16 madde kalmış ve toplam varyansın % 51.30 ’ unu açıklayan 5 faktör bulunmuştur. AOİÖ-E’nin geçerlik çalışmaları kapsamında Fonksiyonel Olmayan Tutum Ölçeği (FOTÖ) ve Otomatik Düşünceler Ölçeği (ODÖ) ile arasındaki uyum geçerliğini de incelemiştir. Sonuçta öğrencilerin AOİÖ-E puanlarıyla, FOTÖ’den aldıkları puanlar arasında hesaplanan korelasyon katsayısı $.47$ ($p < .01$), ODÖ’den elde edilen puanlar ile ölçek puanları arasındaki korelasyon katsayısı $.85$ ($p < .05$) olarak bulunmuştur. Ayrıca, ölçeğin yapı

geçerliğine ilişkin ek kanıt elde etmek için öğrencilerin cinsiyetleri açısından AOİÖ-E puan ortalamaları arasında fark olup olmadığı sınınamıştır. Bulunan t değerinin istatistiksel olarak anlamlı [$t(444) = 3.97$, $p < .0001$] olduğu görülmüş ve bu şekilde bir geçerlik kanıtı daha ortaya konmuştur. Bu bulgu, kız öğrencilerin akılcı olmayan inançlarının erkek öğrencilerinkinden daha fazla olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Araştırma analizleri Lisrel 8.54 ve SPSS 10.0 paket programları kullanılarak yapılmıştır. Araştırmada hata payı üst sınırı $.05$ kabul edilmiştir. ADDT’ye dayalı olarak geliştirilen MSAOİÖ’ye öncelikle, anlamlı kavramsal yapılara ulaşmak için bir faktörleştirme tekniği olan temel bileşenler analizi ve Varimaks döndürme tekniği uygulanmıştır. İkinci grubun verilerine uygulanan açıklayıcı faktör analizi ile maddelerin beklenen beş faktörde ne oranda yer aldığı incelenmiştir. Daha sonra doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılarak MSAOİÖ’nün yapı geçerliği incelenmiştir. Ayrıca ölçeğin birleşen-ayırt eden geçerlikleri (convergent-divergent validity) için Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Üçüncü araştırma grubuna ait veriler üzerinde modelin sınınanmasının yanı sıra testin tekrarı güvenilirlik ve iç tutarlılık katsayısı elde edilmiştir (Baykul, 2000; Büyüköztürk, 2003; Sümer, 2000).

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde MSAOİÖ'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına yer verilmiş ve elde edilen bulgular tartışılıp yorumlanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Faktör analizine başlanmadan önce verilerin uygunluğunu saptamak üzere Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Sphericity testi hesaplanmıştır. KMO değeri .897 bulunmuş ve Bartlett testi sonucu da (χ^2 : 16370.199; p:0.00) anlamlı çıkmıştır. Daha sonra varimaks rotasyonu ile temel bileşenler analizi kullanılarak açıklayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. Sonuçlar MSAOİÖ'nün 57 maddesinin özdeğeri 1'den büyük 14 faktör altında toplandığını göstermiştir. Bu 14 faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları varyans ise %48.89'dur. Bunun üzerine faktör sayısı beş ile sınırlandırılarak AFA tekrarlanmıştır. Beş faktörün toplam varyansın %30.57'sini açıkladığı ve maddelerin daha önceden belirlenmiş beş faktöre beklenen şekilde dağılmadığı görülmüştür. Birinci faktörden üçüncü faktöre kadar yüksek ivmeli düşüşler olmuştur. Ancak dördüncü faktörden sonra grafiğin genel gidişi yatay olup önemli bir düşüş gözlenmemiştir.

Maddelerin faktörlere dağılımları üzerinde yapılan bazı değişikliklerden sonra ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Bunun için 1460 öğrenciden elde edilen veriler kullanılmıştır. Model tanımlamasında maddelerin beş faktör tarafından temsil edileceği ve 13 maddenin mü-

kemmeliyetçilik; 12 maddenin dışsal kontrol; 10 maddenin yanlış çıkarımlar; 14 maddenin genellemeler; 8 maddenin ise özsaygı faktörünün altında yer alacağı denencesi sınanmıştır. Beş gizil değişkenli (latent variable) modelin sınanması sonucunda uyum indekslerinin çoğu modelin yetersiz olduğunu göstermiştir. Ölçeğin 57 maddesi için yapılan DFA sonucunda bulunan χ^2 değeri anlamlıdır (8845.74, p<0.00) ve χ^2 değerinin serbestlik derecesine oranı istenilen 5:1 oranının üstündedir (5.78). Bu sonuçlar modeldeki uyumun kötü olduğunu göstermiştir. Aynı şekilde .82'lik uyum indeksi (GFI-Goodness of Fit Index) ve .81'lik düzeltilmiş uyum indeksleri (AGFI-Adjusted Goodness of Fit Index) değerlerinin kabul edilemez düzeyde olduğu ileri sürülmüştür. Standardize edilmiş hataların ortalama karelerinin karekökü (S-RMR – Standardized Root Mean Square Residual) .08 ve yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA-Root-Mean-Square Error of Approximation) .05 olduğu için önerilen modelin mükemmel bir uyum gösterdiği ifade edilmiştir. Modeldeki .88'lik karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI-Comparative Fit Index) ise kötü bir uyuma işaret etmektedir.

DFA'da ölçeğin uyum indeksleri yanında madde güvenirlikleri (R^2) ve madde faktör yükleri (λ) de incelenmiştir. Düşük güvenirlik katsayılarından dolayı 12 madde çıkarılmıştır. DFA tekrarlanmış ve bu süreç sonunda 12 madde daha çıkarılmıştır. Bu maddelerin çıkarılmasının ardından, oldukça iyi uyum indekslerine sahip ve beş faktörlü 33 maddelik bir ölçek elde edilmiştir. Bu

haliyle ölçeğin madde güvenilirlikleri ve madde faktör yüklerine bakıldığında MSAOIÖ maddelerinin .31 ile .66 arasında değişen faktör yüklerine (λ) sahip olduğu bulunmuştur. Maddelerin tümünün R^2 'leri de kabul edilebilir düzeydedir. Sadece 37. madde .10'un altında bir R^2 'ye sahip gibi görünmektedir ki bu değer aslında $.096 \cong .10$ 'dur.

Ölçeğin uyum indeksleri ise şöyledir: χ^2 : 2640.97; sd: 485; χ^2 :sd= 5.44; GFI: 0.95; AGFI: 0.94; CFI: 0.92; S-RMR: 0.05; RMSEA: 0.05. GFI, AGFI ve CFI indeksleri doğrultusunda önerilen modelin iyi uyum gösterdiği, RMR ve RMSEA değerlerinin ise 33 maddelik modelin mükemmel uyumuna işaret ettikleri söylenebilir. Bununla birlikte χ^2 ve χ^2 :sd indeksleri modelin kötü uyum gösterdiği yönündedir. Ancak Hu ve Bentler (1995) χ^2 istatistiklerinin örneklem genişliğine duyarlı olmalarından dolayı daha çok diğer uyum indekslerinin kullanılmasını önermektedirler (Sümer, Sümer, Çifci ve Demirkulu, 2000). Bu doğrultuda MSAOIÖ'nün önerilen modelinin oldukça iyi uyum indekslerine sahip olduğu ifade edilebilir.

Son kez düzenlenen MSAOIÖ'nün 33 maddesi için bulunan madde güvenilirlikleri ve madde faktör yükleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. 33 Maddelik MSAOIÖ'nün Madde Faktör Yükleri ve Güvenilirlikleri

Madde No	Faktörler	λ	R^2	
1	F1	.64	.41	
2		.50	.25	
4		.48	.23	
6		.43	.18	
8		.49	.24	
13		.32	.10	
33		.44	.19	
37		.31	.096	
32		.50	.25	
19	F2	.46	.21	
23		.41	.17	
26		.60	.36	
24		.55	.30	
47		.53	.28	
38		.46	.21	
40		.46	.21	
56		.53	.28	
25	F3	.51	.26	
34		.53	.28	
39		.66	.44	
51		.58	.34	
41		.51	.26	
42	F4	.47	.22	
43		.49	.24	
44		.57	.32	
45		.34	.12	
46		.45	.21	
48		.49	.24	
52		.45	.20	
53		.34	.12	
31		F5	.43	.18
55			.48	.23
50			.48	.23

Ölçek son haliyle beş faktörlüdür. Faktörler ve bunlara ait madde sayıları aşağıdadır. *Mükemmeliyetçilik*: 9 madde (1,6,10,15,20,24,27,30,33), *Dışsal kontrol*: 8 madde (2,7,11,16,21,25,28,31), *Yanlış çıkarımlar*: 5 madde (3,8,12,17,22), *Genellemeler*: 8 madde (4,9,13,18,23,26,29,32), *Özsaygı*: 3 madde (5,14,19).

MSAOİÖ üçüncü araştırma grubuna uygulanarak model yeniden sınanmıştır. Bu analizle modelin farklı bir veri setinde aynı uyumu verip vermeyeceği araştırılmıştır. Bunun için 2005-2006 eğitim-öğretim yılında 315 öğrenci (130'u kız, 75'i erkek) ile çalışılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen GFI, AGFI ve CFI indekslerinin .90'ın üzerinde olması modelin iyi uyum gösterdiğine işaret olarak kabul edilmiştir. χ^2 :sd oranının 1.75 olması, S-RMR değerinin 0.06 ve RMSEA değerinin ise 0.04 olarak bulunması da araştırma grubunun azaltılmasının isabetli olduğunu göstermiştir.

Tablo 2. Üçüncü Araştırma Grubunun Verileri ile Yapılan DFA Uyum İndeksleri

χ^2	df	χ^2 :sd	GFI	AGFI	CFI	S-RMR	RMSEA
852.82	485	1.75	0.93	0.92	0.94	0.06	0.04

Tablo 2'de görüldüğü gibi GFI, AGFI ve CFI indekslerinin üçü de .90'ın üstündedir ve model farklı bir veri setinde de iyi uyum indekslerine sahiptir. Elde edilen S-RMR ve RMSEA değerlerinin ise 33 maddelik modelin mükemmel uyumuna işaret ettikleri söylenebilir. Bu bulgulara göre ölçeğin yapı geçerliğinin sağlandığı ifade edilebilir.

Aynı araştırma grubu üzerinde yapılan analizlerde MSAOIÖ'nün alt ölçekleri arasındaki ilişkiye bakılmış ve Tablo 3'de görüldüğü gibi mükemmeliyetçilik faktörü dışındaki diğer faktörlerin birbirleri ve toplam puan ile olumlu ve anlamlı ilişki içinde olduğu görülmüştür. Mükemmeliyetçilik faktörü ise sadece yanlış çıkarımlar ile anlamlı ve olumlu (.17, $p < .01$) bir ilişki göstermiştir. Bütün alt ölçeklerle üst yapı arasında anlamlı bir

ilişki bulunmaktadır. Bu bulgu şu şekilde ele alınabilir. Bilindiği gibi ülkemizde meslek seçimi üniversite eğitime odaklanmıştır. Sistem ve bunun içinde yer alan aileler, okullar, öğretmenler ve yöneticiler hatta meslek seçimi konusunda yardımcı olmaya çalışan meslek elemanları, iş yerleri kısaca tüm toplum öğrencileri etkilemektedir. Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların bir alt boyutu biçiminde ortaya konulan mükemmeliyetçi ifadeler aslında herkes tarafından normal ve olumlu değerlendiriliyor olabilir. Örneğin "bir mesleğe girmeden önce o meslek hakkında her şeyi bilmek gerekir." maddesi ele alındığında bu ifadedeki 'her şey' üzerinde durulmamış olabilir. Bir diğer maddede ise "Kendimle ve mesleklerle ilgili her şeyi öğrenirsem en mükemmel mesleği seçebilirim." ifadesi yer almaktadır. Yine burada zaten olması gereken vurgulandığı için 'en mükemmel' ifadesi dikkati çekmeyebilir. Bilindiği gibi daha önceleri sadece olumsuz kabul edilen mükemmeliyetçilik son yıllarda olumlu-olumsuz (Roedell, 1984; Kottman ve Ashby, 2000), uyumlu-uyumsuz (Slaney, Rice, Mobley, Trippi ve Ashby, 2001) olarak ele alınmaktadır. Kottman ve Ashby'e (2000) göre "Mükemmeliyetçilik, başarı amacıyla yüksek standartlar belirlemek" ise, bunun "iyi bir şey" olabileceği göz ardı edilmemelidir.

Tablo 3. MSAOİÖ'nün Faktörleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Faktörler	Mükemmeliyetçilik	Dışsal Kontrol	Yanlış Çıkarımlar	Genellemeler	Özsaygı	Toplam
Mükem.	1.00					.439**
Dış.Kon.	-.24	1.00				.690**
Yan.Çık.	.17**	.443**	1.00			.756**
Gen.	.093	.442**	.503**	1.00		.772**
Özsaygı	.075	.502**	.358**	.395**	1.00	.613**

** p<.01

Ölçeğin birleşen ve ayırt eden geçerlik çalışmaları için 315 öğrencinin beş faktöre ilişkin puanları ile NSDOÖ, RBSÖ ve AOİÖ-E'den elde edilen puanlar kullanılmıştır (Tablo 4). Sonuçta mükemmeliyetçilik ile akılcı olmayan inançlar (.259, p<.01); dışsal kontrol ile denetim odağı (.26, p<.01), benlik saygısı (.202, p<.01), akılcı olmayan inançlar (.325, p<.01); yanlış çıkarımlar ile denetim odağı (.25, p<.01), akılcı olmayan inançlar (.154, p<.01); genellemeler ile denetim odağı (.297, p<.01), akılcı olmayan inançlar (.203, p<.01); özsaygı ile denetim odağı (.216, p<.01), benlik saygısı (.142, p<.05), akılcı olmayan inançlar (.276, p<.01) arasında olumlu ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Burada dikkati çeken bulgulardan biri mükemmeliyetçilik puanları ile akılcı olmayan inançlar arasındaki anlamlı ve olumlu ilişkinin olması; diğeri ise yine

mükemmeliyetçilik ile diğerleri arasında anlamlı olmayan, son derece düşük ancak negatif değerli katsayıların elde edilmiş olmasıdır. Mükemmeliyetçilik düzeyinin yükselmesine bağlı olarak içsel denetimin ve benlik saygısının azalması beklenen bir durum olmakla birlikte, sonuç anlamlı çıkmamıştır. RBSÖ ile diğer üç alt ölçek puanları arasında da anlamlı ilişki bulunmamıştır. Üstelik bunlardan birisi Özsaygı alt ölçeğidir. Oysa AOİÖ-E puanları ile anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Mesleki Mitler Ölçeği'nin (Stead ve Watson, 1993) RBSÖ ile yapılan geçerlik çalışmasında da anlamlı bir bulgu elde edilmediği göz önünde bulundurulacak olursa, bunun MSAOİÖ'nün dayandırıldığı ADDT'ye bağlı olabileceği öne sürülebilir. Ölçeklerin geliştirilmesinde temel alınan kuramların farklılığı bu sonuca götürmüş olabilir.

Tablo 4. Birleşen-Ayırt eden Geçerliğe İlişkin Korelasyon Katsayıları

Faktörler	Mükemmeliyetçilik	Dışsal Kontrol	Yanlış Çıkarımlar	Genellemeler	Özsaygı	Toplam
NSDOÖ	-.058	.260**	.250**	.297**	.216**	.289**
RBSÖ	-.038	.202**	.048	.084	.142*	.122*
AOİÖ-E	.259**	.325**	.154**	.203**	.276**	.364**

* p<.05, ** p<.01

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları için test tekrar test güvenirlik katsayısı ve iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. İki hafta ara ile ölçeğin iki kez uygulanması sonucunda elde edilen katsayılar faktörlere göre sırasıyla .62, .70, .71, .70, .55'dir. İç tutarlılık katsayıları ise yine sırasıyla .67, .62, .60, .61, .50 olarak bulunmuştur. Bu değerler ölçeğin güvenirliğine ilişkin olarak orta düzeyde değerlendirilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma bulguları göz önüne alındığında MSAOIÖ'nin geçerli ve güvenilir bir araç olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte elde edilen katsayıların orta düzeyde olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Araştırmada lise türleri dikkate alınarak veriler toplanmıştır. Bu yönüyle güçlü görünmekle birlikte araştırmanın evren ve örnekleme ilişkin sınırlılığı vardır. Bundan sonra planlanacak araştırmalarda bu sınırlılık ortadan kaldırılabilir. Her bir lise türü için ayrı analizlerin yapılabilir ve cinsiyet, sınıf, lise türüne göre normlar elde edilebilir.

Mükemmeliyetçiliği farklı boyutlarıyla ölçen araçlar uygulanarak MSAOIÖ'nin alt ölçekleri ile ilişkileri araştırılabilir. Bu konuda ülkemizde geliştirilmiş ölçeklerden yararlanılması önerilebilir.

Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, mesleki kararsızlık, mesleki olgunluk arasındaki ilişkiler araştırılabilir.

Meslek seçimine ilişki akılcı olmayan inançlar ve genel inançlar, benlik saygısı, akademik beklen-

tiler, akademik başarı, cinsiyet, sınıf gibi değişkenlerle çeşitli hipotez modeller sınanabilir. Burada ele alınan ölçeklerin dayandığı kuramsal temele dikkat edilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

Aydın, G. ve Aydın, O. (1990). Otomatik Düşünceler Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirliği. *Psikoloji Dergisi*, 7 (4), 51-57.

Baykul, Yaşar (2000). *Eğitimde ve psikolojide ölçme: Klasik test teorisi ve uygulaması*, Ankara: ÖSYM Yayınları.

Beck, A. T. (1970). Cognitive therapy: Nature and relation to behavior therapy. *Behavior Therapy*, 1, 184-200.

Betz, N. E. (1994). Basic issues and concepts in career counseling for women. In W. B. Walsh & S. H. Osipow (Eds), *Career counseling for women*. New Jersey: Erlbaum, 1-41.

Bilge, F. ve Arslan, A. (2001). Yetişkinlerin akılcı olmayan düşüncelerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(16), 23-33.

Borders, L. D. ve Archadel, K. A.(1987). Self beliefs and career counseling. *Journal of Career Development*, 14, 69-79.

Brown, S. D. ve Lent, R. W. (1996). A social cognitive framework for career choice counseling. *Career Development Quarterly*, 44, 354-366.

Büyüköztürk, Ş. (2003). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*, Ankara: Pegem Yayınları.

- Corbishley, M. A. ve Yost, E. B. (1989). Assessment and treatment of dysfunctional cognitions in career counseling. *Career Planning and Adult Development Journal*, 5, 20-26.
- Çakır, M. A. (2003). Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Çankaya, Ö. (1997). Lise son sınıf öğrencilerinde sınav kaygısı, benlik saygısı ve akademik başarı ilişkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Çivitci, A. (2006). Ergenler için Mantıkdışı İnançlar Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 69-80.
- Çörüş, G. (2001). Son ergenlikte öz-değeri etkileyen ailesel değişkenler: Bilişsel kuram açısından bir değerlendirme. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). Adölesanlarda benlik saygısı. Yayınlanmamış uzmanlık tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Doğan, H. (2005). Bilgi verici danışmanlık programının üniversiteye giriş sınavı ve üniversite eğitimine ilişkin yanlış inançlara etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dorn, F. J. ve Welch, N. (1985). Assessing career mythology: A profile of high school students. *The School Counselor*, 33, 136-142.
- Elliott, K. J. (1995). Anthetic dialogue: A new method for working with dysfunctional beliefs in counseling. *Journal of Career Development*, 22(2), 141-148.
- Ellis, A. (1962). *Reason and Emotion in Psychotherapy*, New York, A Birch Lane Press Book.
- Ellis, A. (1993). Reflections on Rational-Emotive Therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 61(2), 199-201.
- Hamamcı, Z. (2002). Bilişsel davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş psikodrama uygulamasının kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ve temel inançlar üzerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Hamamcı, Z. ve Büyüköztürk, Ş. (2004). The Interperonal Cognitive Distortions Scale: Development and psychometric characteristics. *Psychological Reports*, 95, 291-303.
- Hamamcı, Z. ve Esen Çoban, A. (2007). Mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlığın akılcı olmayan inançlarla ilişkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 31-42.
- Herring, R. D. (1990). Attacking career myths among native Americans: Implications for counseling. *School Counselor*, 38, 13-19.
- Hornak, J. ve Gillingham, B. (1980). Career indecision: A self-defeating behavior. *Personnel and Guidance Journal*, 59(4), 252-253.

- Ivey, A. E., Ivey, M. B. ve Morgan, L. S. (1997). *Counseling and Psychotherapy: A Multicultural Perspective* (4nd edition). Boston: Allyn and Bacon. 196-206.
- Kalkan, M. (2006). İlişkilerde İnanç Envanteri'nin (İİE) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25), 45-54.
- Kottman, T. ve Ashby, J. A. (2000). Perfectionistic children and adolescents: Implications for school counselors. *Professional School Counseling*, 3, 182-187.
- Krumboltz, J. D. (1992). Challenging troublesome career beliefs. Eric Clearinghouse on Counseling and Personnel Services Ann Arbor MI. www.ericdigests.org/1992-3/beliefs.htm. Erişim tarihi: 11.07.2006.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lent, R. W., Hackett, G. ve Brown, S. D. (2000). Contextual supports and barriers to career choice: A social cognitive analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 36-49.
- Lewis, R. A. ve Gilhausen, M. R. (1981). Myths of career development: A cognitive approach to career counseling. *Personnel and Guidance Journal*, 59, 296-299.
- Liptak, J. J. (1989). Irrational expectations in the job search process. *Journal of Employment Counseling*, 26, 35-40.
- Mitchell, L. K. ve Krumboltz, J. D. (1987). The effects of cognitive restructuring and decision-making training on career indecision. *Journal of Counseling and Development*, 66, 171-174.
- Nevo, O. (1987). Irrational expectations in career counseling and their confronting arguments. *The Career Development Quarterly*, 35, 239-249.
- Öner, N. (1997). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testler: Bir başvuru kaynağı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- Öngen, D. (2003). Denetim Odağı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 9(35), 436-447.
- Roedell, W. C. (1984). Vulnerabilities of highly gifted children. *Roeper Review*, 6(3), 127-130.
- Roll, T. ve Arthur, N. (2002). Beliefs in career counselling. www.contactpoint.ca/natconconat/2002/pdf/pdf-02-03.pdf. Erişim tarihi: 05.08.2006.
- Sahraç, Ü. (2000). Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin denetim odaklarına göre bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Sampson, J. P., Peterson, G. W., Lenz, J. G. ve Reardon, R. C. (1998). The design and use of a measure of dysfunctional career thoughts among adults, college students and high school students: The Career Thoughts Inventory. *Journal of Career Assessment*, 6(2), 115-134.

- Saunders, D. E., Peterson, G. W., Sampson, J. P. ve Reardon, R. C (2000). Relation of depression and dysfunctional career thinking to career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 288-298.
- Slaney, R. B., Rice, K. G. , Mobley, M., Trippi, J. ve Ashby, J. S. (2001). The revised almost perfect scale. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 34, 130-145.
- Stead, G. B. ve Watson, M. B. (1993). The Career Myths Scale: Its validity and applicability. *International Journal for the Advancement of Counseling*, 16, 89-97.
- Suner-İkiz, E. F. (2000). Farklı liselerdeki ergenlerin benlik saygısı, akademik başarı ve sürekli kaygı düzeyi arasındaki ilişki. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- Sümer, N., Sümer, C., Çifci, S. ve Demirkulu, K. (2000). Subay kişilik özelliklerinin ölçülmesi ve yapı geçerliği çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 15-36.
- Şahin, N. H. ve Şahin, N. (1992a). Reliability and validity of the Turkish version of the Automatic Thoughts Questionnaire. *Journal of Clinical Psychology*, 48, 334-340.
- Şahin, N. H. ve Şahin, N. (1992b). How dysfunctional are the dysfunctional attitudes in another culture? *British Journal of Medical Psychology*, 65, 17-26.
- Thompson, A. P. (1976). Client misconceptions in vocational counseling. *Personnel and Guidance Journal*, 55, 30-33.
- Türküm, A. S. (2003). Akılcı Olmayan İnanç Ölçeği'nin geliştirilmesi ve kısaltılması çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 18, 19-31.
- Türküm, A. S., Balkaya, A., ve Karaca, E. (2005). Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği'nin lise öğrencilerine uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(23), 77-87.
- Walsh, B. D., Thompson, B. ve Kapes, J. T. (1997). The construct validity of scores on the Career Beliefs Inventory. *Journal of Career Assessment*, 5, 31-46.
- Watson, J. C. Rational Emotive Behavior Therapy: Origins, constructs, and applications. 1999: 2005 yılında ERIC veri tabanından alınmıştır.
- Yeşilyaprak, B. (1988). Lise öğrencilerinin içsel yada dışsal oluşlarını etkileyen faktörler. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Yurtal, F. (2001). Akılcı olmayan inançların bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(15), 41-48.

THE SCALE FOR IRRATIONAL BELIEFS IN CAREER CHOICES OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Ayşe Yılmaz Erdem*

Filiz Bilge**

Kuzgun (2000) one's career decision making involves a detailed evaluation of occupations available to him/herself, viewing occupations in accordance with his/her expectations and making decisions about an occupation whose desired qualities far exceed the undesired ones. In Turkish school system, students make a decision about their occupation and education at the end of middle school (8th grade) and the beginning of high school (9th grade). They do so by choosing the kind of high school and broad area for which they will be tested in the extremely competitive university entrance exams. As such, at very early ages they are faced with highly stressful decision making that is vastly determining for their future education, occupational lives.

Irrational beliefs about career choices can lead to thoughts and feelings which can make it difficult to deal with tasks of career development (Corbishley and Yost, 1989). Sampson, Peterson, Lenz and Reardon'a (1998) caution that such beliefs can impact individuals' perceptions about themselves and the occupational world and can lead to negative feelings through career decision making process thus constitute obstacles to healthy actualization of occupational goals (Cited

in Roll and Arthur, 2002). Therefore, identifying students' irrational beliefs can guide interventions and promote healthy career decision making.

Literature involves a variety of such measures: the Survey of Career Attitudes (Dorn and Welch, 1985), Career Myths Scale (Stead and Watson, 1993), Career Beliefs Inventory (Krumboltz, 1994) and Career Thoughts Inventory (Sampson, Peterson, Lenz and Reardon, 1998) are only few examples.

At the present, there are two scales developed for Turkish populations which assess irrational beliefs about career choices; a subscale of Career Decision Inventory by Çakır (2003) and a measure by Doğan (2005) measuring high school students' irrational beliefs about university entrance exams and higher education.

Several reasons led to the development of this scale. Absence of measures assessing solely career beliefs, consideration of unique aspect of career decision making among the Turkish youth and likely cultural differences with existing measures abroad were among those reasons for developing this measure in stead of adapting an existing one by Western researchers.

* Uzman Psikolojik Danışman, Malatya, ayseyilmazerdem@gmail.com

** Doç. Dr., HÜ Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, fbilge@hacettepe.edu.tr

METHOD

Participants

The first sample of the study was made of 180 (98 F, 82 M) high school students from the city of Samsun who were asked to write an essay articulating their thoughts on career choices. Fifty-seven items were identified based on these essays. These items were given to a group of 1460 students (704 F, 756 M) during the academic year of 2005-2006. A third group of 315 students (140 F, 175 M) were given the scale for validity and reliability testing.

Instruments

The Scale For Irrational Beliefs In Career Choices of High School Students (SIBCC-HS): The scale is conceptually based on the Rational Emotive Behavioral Therapy (REBT) approach. 117 items of the scale were given to experts for revision which yielded to 57 items. These items were given to 1460 high school students (704 M, 756 F) during the academic year of 2005-2006.

Nowicki-Strickland Locus of Control Scale (NSLCS): The scale was developed by Nowicki and Strickland in 1973 to measure individuals' generalized expectations about internal and external locus of control. In her work with high school students, Yeşilyaprak (1988) found .87 using test-retest reliability, and .71 using the KR 21 formula.

Rosenberg Self-Esteem Scale (RSES): The scale was developed by Rosenberg in 1965. It is made of

63 items and 12 subscales. The Self-Esteem subscale of this measure was used for the purpose of this study. The reliability and validity testing of the subscale with a Turkish sample was done by Çuhadaroğlu (1986) who found a .70 test-retest reliability coefficient.

Irrational Beliefs Scale-Adolescent Form (IBS-AF): This scale was originally developed by Türküm (2003) for adults and then was adapted for adolescents by Türküm, Balkaya and Karaca (2005) who found .70 internal consistency, .69 test-retest coefficients ($p < .05$) for the 16-item adolescent form of the scale. The researchers report item-total correlation coefficient ranging between .20 and .41.

RESULTS

Prior to factor analysis Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) coefficient was determined and Bartlett Sphericity test was run. Then, varimax rotation and principal component analysis were used for Exploratory Factor Analysis (EFA). Results showed that the 57 items clustered under 14 factors with eigenvalues higher than 1. These factors accounted for 48.89% of the variance. Then, the factors were eliminated to 5 and exploratory factor analysis was run. The 5 factors accounted for 30.57% of the variance which showed that the items were not distributed into the pre-determined 5 factors. After making some alterations on items' distribution to factors, Confirmatory Factor Analysis (CFA) was run using data from 1460 students. Testing of a 5-latent variable model

showed a lack of index fit. Confirmatory factor analysis of the 57 items of the scale resulted in a significant χ^2 value (8845.74, $p < 0.00$). Furthermore, the ratio of the χ^2 value to degree of freedom exceeded the desired 5:1 ratio (5.78). These results confirmed a lack model fit. Likewise, the GFI was .82, the AGFI was .81. RMR was .08 and RMSEA was .05 which were indicative of perfect fit of the null model. Finally, a GFI of .88 was evidence for lack of good fit.

In addition to CFA testing index fit, item reliability coefficients (R^2) and items' factor loadings (λ) were examined. 12 items with low reliability coefficients were eliminated. CFA was repeated which resulted in elimination of 12 more items. The remaining 5-factor scale with 33 items had good index fit. Item factor loads ranged from .31 to .66. All items had satisfactory R^2 values with the exception of the item 37 which had an R^2 lower than .10. This value was in fact .096 \cong thus was slightly lower than .10.

Fit indexes of the scale were as follow: χ^2 : 2640.97; df: 485; χ^2 :df= 5.44; GFI: 0.95; AGFI: 0.94; CFI: 0.92; RMR: 0.05; RMSEA: 0.05. The GFI, AGFI and CFI indexes showed good model fit while RMR and RMSEA values showed perfect fit for a 33-item model. On the other hand, the χ^2 and χ^2 :df ratio indexes indicated bad model fit.

The Scale for Irrational Beliefs in Career Choices of High School Students (SIBCCHS) was given an additional sample of 315 students. The

results showed over .90 for GFI, AGFI and CFI indexes which was indicative of good model fit. The χ^2 /df ratio was 1.75, RMR .06 and RMSEA .04 thus the sample size was reduced.

Correlations between factors of the scale were also examined. With the exception of the perfectionism factor, all the factors had significant positive relationships with one another and with the total score of the scale. Perfectionism had a significant positive relationship only with faulty inferences factor (.17, $p < .01$).

Convergent and divergent validity testing was done using scores of 315 students on the five factors of the scale and their scores on Nowicki-Strickland Locus of Control Scale, Rosenberg Self-Esteem Scale (Table 4). Perfectionism and irrational beliefs (.259, $p < .01$); external locus of control (.26, $p < .01$), self-esteem (.202, $p < .01$), irrational beliefs (.325, $p < .01$); faulty inferences and locus of control (.25, $p < .01$), irrational beliefs (.154, $p < .01$); overgeneralizations and locus of control (.297, $p < .01$), irrational beliefs (.203, $p < .01$); self-esteem and locus of control (.216, $p < .01$), self-esteem (.142, $p < .05$) and irrational beliefs (.276, $p < .01$) had significant positive correlations.

Test-retest and internal consistency coefficients of the Scale for Irrational Beliefs in Career Choices were determined. Test-retest coefficients for a two week interval application of the scale were .62, .70, .71, .70 and .55 for each factor respectively. Internal consistency coefficients for the factors were .67, .62, .60, .61 and

.50 respectively. These values were considered moderate and low for reliability of the measure.

Although the above validity and reliability testing yielded to satisfactory results, more work is needed to further test psychometric properties of the scale such as testing its reliability and construct validity.

Moreover, since participants of this study were selected by considering the kinds of high schools present in the Turkish educational system, future studies could involve particular types of high schools in order to develop norms for each. Likewise, working with samples representative of the high school population of the country can lead to reliable results to compare students from each type of school. Measures of perfectionism with different conceptualization of the construct can be used to compare scores to subscales of the Scale for Irrational Beliefs in Career Choices of High School Students. Such work should involve measures developed with Turkish samples. Finally, future research can further explore irrational beliefs regarding career decisions by incorporating variables such as career indecisiveness, career maturity, general beliefs, self-esteem, academic expectations, academic success, gender, and age.